

HÍREK — ISMERTETÉSEK



Dr. Földvári Aladár 60 éves

1966. január 5-én töltötte be 60. életévét dr. Földvári Aladár Kossuth-díjas egyetemi tanár, a föld- és ásványtani tudományok doktora.

Földvári Aladár professzor egyetemi tanulmányait a budapesti Tudományegyetemen végezte, ahol természettan-kémia szakon gimnáziumi tanári oklevelet szerzett. Az egyetemi doktori fokozatot ugyanitt 1929. november 8-án nyerte el földtan, ásványtan, kémia szaktárgyakból „summa cum laude” minősítéssel. Tudományos pályafutása doktori disszertációjával, illetve ennek elnyerését követően indult. 1929-től a budapesti Műszaki Egyetem Ásvány-Földtani Tanszékének tanársegédje lett, dr. Vendl Aladár professzor mellett. A Műszaki Egyetemen töltött évek során főként az üledékes kőzetek területéről alapozó jelentőségű dolgozatok sorozata jelent meg Földvári Aladár tollából. 1938 és 1949 között a Magyar Állami Földtani Intézetben hasznosította osztálygeológusi minőségben széleskörű, a földtan egészét átfogó ismereteit, majd 1949-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Ásvány-Földtani Tanszékére nevezték ki tanszékvezető egyetemi tanárnak. Kutatói eredményességét a pedagógia területén elért sikerei („Felsőoktatás Kiváló Dolgozója” cím birtokosa) tetézték meg, utóbbi biztos didaktikai érzékkel átszervezett és kiépített tanszéke is példázza.

1952-ben a hasznosítható ásványi nyersanyagok tudományos kutatása terén elért eredményeiért, különösen a Velencei-hegység lehetséges érckészletének felderítésével kapcsolatos munkájáért Kossuth-díjat kapott. A Magyarhoni Földtani Társulat vezetőségének csaknem minden vezetőségi pozíciójában mintaszerűen állt helyt mindmáig terjedőleg, éppúgy mint a Tudományos Akadémia földtani feladatainak mindenkor magas szintű kimunkálásában.

A madridi Real Academia de Ciencias Exactas, Fisicas y Naturales levelező tagja 1966. februárja óta a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Ásványtani Tanszékének vezető tanára.

Földvári Aladár professzort ezen a jelentős évfordulón további, a maga emelte magas mérce szerinti eredmények elérése reményében köszönti a magyar geológus társadalom.



Dr. Mauritz Béla 85 éves

1966. május 2-án tanítványainak és tisztelőinek széles körében a Kárpátia helyi ségeiben ünnepelték dr. M a u r i t z Béla nyug. egyetemi tanárt, Társulatunk tiszteleti tagját, 85. születésnapja alkalmából. Ezen a nevezetes évfordulón a tanítványok és tisztelők összessége nevében dr. H o r u s i t z k y Ferenc nyug. egyetemi tanár fejezte ki az ünnepelt személyéhez méltó, emberi emelkedettségű és költői szárnyalású mondatokban mindazt a hálát, köszönetet és jókívánságot, amivel tanítványai s a magyar földtani tudományok M a u r i t z Béla professzornak tartoznak.

Tudományos minősítések

1965. május 4-én rendezték meg B e n k ő n é dr. C z a b a l a y Lenke tagtársunk „A Bakony hegység kréta-molluszkfaunái” című kandidátusi disszertációjának nyilvános vitáját. Az opponensi vélemények alapján s a vita nyomán a Bizottság B. dr. C z a b a l a y Lenke értekezését a kandidátusi fokozat elnyerésére megfelelőnek tartotta, ilyen értelmű állásfoglalását pedig továbbította a Tudományos Minősítő Bizottsághoz. Az értekezés opponensei dr. C s e p r e g h y n é M e z n e r i c s Iлона a föld- és ásványtani tudományok doktora és dr. G é c z y Barnabás a föld- és ásványtani tudományok kandidátusa voltak.

1965. november 10-én rendezték meg dr. N a g y Lászlóné választmányi tag, a biológiai tudományok kandidátusa „A Mecsekhegység neogén rétegeinek palinológiai vizsgálata” című akadémiai doktori értekezésének nyilvános vitáját. Az opponensi vélemények alapján a Bizottság N a g y Lászlóné értekezését a tudományok doktora fokozat elnyerésére alkalmasnak tartotta, ilyen értelmű állásfoglalását pedig továbbította a Tudományos Minősítő Bizottsághoz. Az értekezés opponensei dr. S o ó Rezső akadémikus, dr. G r e g u s s Pál a biológiai tudományok doktora és dr. A n d r e á n s z k y Gábor a biológiai tudományok kandidátusa voltak.

1966. január 17-én rendezték meg dr. K u b o v i c s Imre tagtársunk „Északkelet- és Nyugat-Mátra ásvány-közetani vizsgálata” című kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját. Az opponensek véleménye és a kialakult magas színvonalú vita alapján a kiküldött Bíráló Bizottság K u b o v i c s Imre disszertációját megvédettnek nyilvánította és a kandidátusi fokozat odaítélése érdekében javaslatot terjesztett a Tudományos Minősítő Bizottság elé. Az értekezés opponensei dr. J a n t s k y Béla és dr. K i s s János a föld- és ásványtani tudományok kandidátusai voltak.

1966. április 27-én rendezték meg dr. N. W. G o k h a l e aspiráns (India) „A Velencei-hegység gránit és metamorf kőzetének ásványtani, közettani, közetkémiai és közet-szerkezeti vizsgálata” című kandidátusi disszertációjának nyilvános vitáját. Az opponensi vélemények és az eredményes vita alapján a Bizottság egyhangúlag alkalmasnak tartotta G o k h a l e dolgozatát a kandidátusi fokozat elnyerésére, s ilyen értelmű állásfoglalását továbbította a Tudományos Minősítő Bizottsághoz. Az értekezés opponen-

sei dr. Földvári Aladár a föld- és ásványtani tudományok doktora és dr. Kiss János a föld- és ásványtani tudományok kandidátusa voltak. Aspiránsvezető: dr. Vadasz Elemér akadémikus.

1966. május 16-án volt dr. Csajághy Gábor választmányi tag „A peloidok geokémiája, kémiai és fizikai tulajdonságai” című kandidátusi értekezésének nyilvános vitája. Az opponensek véleménye és a kialakult vita eredményessége alapján a Bizottság Csajághy Gábor értekezését alkalmasnak tartotta a kandidátusi fokozat elnyerésére és ilyen értelmű javaslatot terjesztett a Tudományos Minősítő Bizottság elé. Az értekezés opponensei dr. Földvári Aladár és dr. Grassely Gyula a föld- és ásványtani tudományok doktorai voltak.

1966. június 13-án rendezték meg dr. Géczy Barnabás Társulatunk társelnökének „A csernyei jura Ammonoideák” című akadémiai doktori értekezésének nyilvános vitáját. Az opponensek véleménye és a kialakult magas szintű vita, valamint a hozzászólók egyetértő méltatása alapján a kiküldött Bíráló Bizottság Géczy Barnabás disszertációját egyhangúlag megvédettnek nyilvánította s a tudományok doktora fokozat odaítélése érdekében javaslatot terjesztett a Tudományos Minősítő Bizottság elé. Az értekezés opponensei: dr. Csepregyhé Mezőnerics Ilona, dr. Fülöp József a föld- és ásványtani tudományok doktorai és dr. Noszky Jenő a föld- és ásványtani tudományok kandidátusa voltak.

Akadémiai székfoglaló

1966. április 27-én volt dr. Pantó Gábor választmányi tag a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának akadémiai székfoglalója „A plútoi és vulkáni kőzetképződés határkérdései” címmel.

Kitüntetések

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hazánk felszabadulásának 20. évfordulója alkalmából dr. Koch Sándor tiszteleti tagunkat a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntette ki (Műv. Közl. IX. évf. 9. sz. 1965. V. 1.).

A brit mohatudósok egyesülete (British Bryological Society) dr. Boros Ádám tagtársunkat a biológiai tudományok doktorát a jelenlegi és fosszilis mohok kutatóját tiszteleti tagjává választotta (Magyar Nemzet 1965. V. 4.).

A művelődésügyi miniszter dr. Kubovics Imre tagtársunkat az Oktatásügy Kiváló Dolgozója címmel tüntette ki (Műv. Közl. IX. évf. 15. sz. 1965. VIII. 1.).

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa dr. Greguss Pál tagtársunknak nyugalomba vonulása alkalmából, öt évtizedes oktató-nevelő tevékenysége elismeréséül a Munka Érdemrend arany fokozatát adományozta (Műv. Közl. IX. évf. 16. sz. 1965. VIII. 15.).

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hazánk felszabadulásának 21. évfordulója alkalmából dr. Kertai Györgyöt a Magyarhoni Földtani Társulat elnökét a Társulat vezetésében kifejtett elvéghetetlen érdemei elismeréséül a Munka Érdemrend arany fokozatával, dr. Bartók Lajos választmányi tagot és Bíró Ernő választmányi tagot, valamint Gáli László Mérnökgeológiai Szakcsoport elnökét a Munka Érdemrend ezüst fokozatával (Magyar Közl. 1966/26.), Bélyeky Lajos tagtársunkat és Kondá József választmányi tagot a Munka Érdemrend bronz fokozatával tüntette ki (Magyar Közl. 1966/28.).

A nehézipari miniszter dr. Somos László tagtársunkat a Nehézipari Kiváló Dolgozója címmel, Varga Imréné tagtársunkat pedig a Bányászat Kiváló Dolgozója címmel tüntette ki (Nehézipari Értesítő X. évf. 15. sz.).

A Központi Földtani Hivatal elnöke hazánk felszabadulásának 21. évfordulója alkalmából dr. Kriván Pál főtitkárt, Balla Kálmán, dr. Hááz Istvánné,

Széles Margit, Borbás László, Gerber Pál, Gondozó György, Makrai László, és Dömök Teréz tagtársakat a Földtani Kutatás Kiváló Dolgozója címmel tüntette ki.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hazánk felszabadulásának 21. évfordulója alkalmából eredményes munkája elismeréséül dr. Grassely Gyulának a József Attila Tudományegyetem tanárának a Munka Érdemrend ezüst fokozatát adományozta (Műv. Közl. X. évf. 9. sz. 1966. V. 2.).

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Elnöksége és Választmánya a TIT alapításának 125. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi ülésén, 1966. május 28-án Dr. h. c. Vada és Elemért a Bugát Pál Emlékéremmel tüntette ki.

A művelődésügyi miniszter dr. Meisel Jánosné tagtársunkat az Oktatásügyi Kiváló Dolgozója címmel tüntette ki (Műv. Közl. X. évf. 13. sz. 1966. VII. 1.).

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa dr. Csepregyhyné Meznericz Ilonát Társulatunk Öslénytani Szakcsoportjának elnökét, a Természettudományi Múzeum Föld- és Öslénytárának osztályvezetőjeként kifejtett eredményes munkássága elismeréséül a Munka Érdemrend ezüst fokozatával tüntette ki (Magyar Közl. 1966/40).

Augusta, Josef: Versteinerte Welt. — Leipzig — Berlin (Urania Verlag) 1966.

Augusta professzornak ez a könyve szerzőjének óriási munkaképessége mellett magasfokú írói készségéről is újra tanúbizonyságot tesz. A karbontól kezdve a pleisztocén hófödté, sivatár területéig 15 fejezetben keresztül vezet át bennünket a szerző a földtörténeti múlt mesterien megalévenített képein keresztül. A fejezetek egy-egy földtörténeti szakaszról adnak irodalmilag élvezetes s a legmagasabb tudományos színvonalat képviselő életképet.

A bel életképeit ugyanez a két sajátosság fémjeltezte. A bel azonban elsősorban a paleontológiában már ismeretekkel rendelkezők számára kívánt műgonddal megírt, élvezetesen összeállított ismeretanyagot közölni. Olvasóközönségként a paleontológusokat és a természettudomány rokon ágait művelőket tartotta szem előtt. Augusta viszont éppen az ez irányú figyelemkeltést tekinti fontosnak, s így munkája az öslénytannak széles körökkel történő megismertetését célozza. Ha hazai gondjainkra és nehézségünkre gondolunk, azt mondhatjuk, példaszzerűen mutatja meg, hogy lehet magas irodalmi szinten és alapos tudományos felkészültséggel tudományunk iránt mindazok körében érdeklődést és megbecsülést kelteni, akikben természettudományos véna van.

A könyv további kiemelkedően elismerésre méltó sajátossága, hogy nem csak a népszerűsítő irodalomban már únos-úntalan leírt állapotokat és növényeket szerepelteti, hanem a ritkán emlegetett alakokat sem fél „novellái” keretében bemutatni. A „kővé vált világ” úgy elevenedik „életképpé”, hogy közben valamely földtörténeti szakasz egy-egy tájegységének szinte egész élete lelki szemünk elé varázsolódik s megismerjük a fennmaradásért folytatott erőfeszítés sok-sok, gyakran véresen kegyetlen mozzanatát.

Az Utósó azután az egyes fejezetekben már megírt anyag mintegy kiegészítését és tudománytörténeti adatok sokaságát adja. Számos magyarázata pedig még további mértékben emeli a kitűnő munka tudományos színvonalát.

Bogsch L.

Homéródi Lajos: Felsőgeodézia. Tankönyvkiadó, Budapest, 1966.

A földmérőmérnöki szak hallgatói számára készült a 614 oldalas tankönyv, amely négy részre osztva tárgyalja a terjedelmes és sok újszerű ismeretet felölelő anyagot. A szükséges matematikai és fizikai alapismeretek tárgyalása után a Föld méreteinek és alakjának meghatározásával kapcsolatos ismeretekkel, majd a helymeghatározás két alapvető műveletével, a vízszintes és a magasságmérésekkel foglalkozik.

A geodézia a földfelszín megismerésének tudománya, s ennél fogva a különböző föld- (geo-) tudományokkal rendkívül szoros a kapcsolata. Még gyakorlati jellegű geodéziai mérések számára is fontos adatokat szolgáltat a geológia, különösen dinamikai fejezeteiben, a geográfia pedig elképzelhetetlen a geodézia által nyújtott adatok nélkül.

Az elméleti geodézia fizikai vonatkozásai miatt természetes, hogy rokontudománya¹ sorában a geofizika is az elsők között áll.

A könyv érdeklődésre tarthat számot e tudományok gyakorlati művelői számára is. A könyv tanulmányozásával mód nyílik megismerni a felsőgeodéziai műveletek általános alapelveit, amelyeket az országos felmérés, a magyarországi alkalmazások szempontjából tárgyal, de segítséget ad az érdeklődőknek az irodalom tanulmányozásához is.

Grossz Á.

Kummel, B.—Raup, D. (szerk.): **Handbook of Paleontological Techniques.** — 852 old., számos ábrával és fényképpel. San Francisco és London (W. H. Freeman & Co) 1965.

A magyar irodalomban őslénytani anyag földolgozására vonatkozó adatokat Kuttassy Endre kicsi, de hasznos könyvében kapunk, amely megjelenése idején szűk terjedelme ellenére is korszerű volt. A most előttünk fekvő vastos, angol nyelvű kötet természetesen nemcsak terjedelmében, hanem abban is elűt Kuttassy könyvecskéjétől, hogy közel 40 év további tapasztalatát és vizsgálati módszerbeli fejlődését is tartalmazza.

Az 5 részre tagoló könyv számos szerző munkája, akiknek írását az egyes részek koordinálói egyeztetették s végül ezek összeállításait egységesítette e könyv két kitűnő, ismert nevű szerkesztője.

Az első rész több mint 100 oldalnyi terjedelemben az egyes fontosabb és nagyobb rendszertani egységet képviselő ősmaradványokkal kapcsolatos általános eljárásokat ismerteti. A jóval terjedelmesebb (közel 350 oldal) második rész több fejezetre oszlik. Elsőként a gyűjtés technikájával ismerkedünk meg: különböző kőzetekről, különböző területekről, különböző állatcsoportok gyűjtéséről kapunk értékes fölvilágosítást. A második fejezet a vizsgálati előkészítés mechanikai, a harmadik pedig kémiai módszereivel ismerteti meg. A negyedik fejezet a sugarakkal (Röntgen, vörösön aluli, ibolyán túli) történő vizsgálatok módszereit tartalmazza, az utolsó kettő pedig a másolatkészítést, illetve a fényképezést és rajzolás technikáját. Kétségtelen, hogy költséges módszerek is szerepelnek, de sok könnyen megvalósítható jó tanáccsal is találkozunk a gazdag anyagban.

A harmadik rész foglalkozik a palyológiaiával s ennek a résznek a terjedelme is tekintélyes, mintegy 240 oldal. A könyv utolsó két része pedig irodalmi adatok összefoglalásával nyújt segítséget mindazoknak, akik az őslénytani anyagok vizsgálati előkészítésének részleteit kívánják megtudni.

A könyvnek ez a tartalomjegyzékszerű ismertetése is mindenkit meggyőzhet arról, hogy a korszerű vizsgálatok alapos előkészítő munkát igényelnek. De arról is meggyőző a minden kívánalomnak megfelelően kiállított könyv, hogy az őslénytani kutatásnak ma is változatlanul a kutató lelkiismeretes munkája a legfontosabb alapja.

Bogsch L.

Millot, G.: Géologie des argiles. (Az agyagok földtana). Páris, 1963. Masson et Cie. p. 1—500, 75 ábrával, 12 fényképpel, 15 táblázattal.

Az egyre növekvő fontosságú agyagásványok mind nagyobb teret kapnak a földtani szakirodalomban. A szerző agyagos üledékképződéssel foglalkozó könyve és számos cikke után tekintélyes műben foglalta össze az agyagos képződmények földtanára vonatkozó ismereteket.

A könyv az agyagásványok, majd az agyagos kőzetek ismertetésével kezdődik. Rövid általános geokémiai áttekintés után, melyben elsősorban a kova és alumínium oldékonyságával, a szilikátok hidrolízisével foglalkozik, tér rá a szerző az agyagoknak a geokémiai ciklusban elfoglalt helyzetére.

Három fejezet foglalkozik részletesen a különböző eredetű agyagokkal, mégpedig a mállási öv és a talaj, valamint a szárazföld és tenger agyagaival, ezek ásványtani és földtani fájcesével.

A Föld néhány nagyobb üledékgyűjtő medencéjéből részletesen ismert néhány jellemző agyagösszetlet, így a saharai ópaleozoikumából, az amerikai karbonból, a franciaországi triászából, a nyugatafrikai harmadidőszakból.

Külön fejezet foglalkozik a kovásodással és a különböző kova-kiválásokkal.

A könyv további fejezetei az agyagok genetikai és geokémiai kérdéseit vizsgálják, mégpedig először a fizikai és vegyi mállás szerepét az agyag képződésében, majd a tulaj-

donképpen agyagképződést. Érdekesek itt a szerzőnek az agyagok mesterséges előállítására vonatkozó közlései is.

A befejezés az agyagok, valamint az őket felépítő elemek geokémiáját tárgyalja, ismerteti az üledékképződés helyének és közegének geokémiai viszonyait, végül röviden az agyagok metamorfizációját.

A könyv a kiadótól megszokott izléses kivitelben készült. Áttekinthetőségét segíti a rövid tárgymutató. Külön ki kell emelnünk a számos jól sikerült ábrát, valamint elektronmikroszkópi és — zömmel színes — mikroszkópi felvételt. Irodalomjegyzéke csaknem ezer művet sorol fel.

B e n k ő F.

Murawsky, H.: Geologisches Wörterbuch. V., javított és bővített kiadás. Ferdi nand Enke Verlag, Stuttgart, 1963. p. 1—244. oldal, 61 ábrával, 10 táblázattal.

A Behringer C. szerkesztésében először 1937-ben megjelent földtani szótár alig több mint negyedszázad alatt a közelmúltban ötödik kiadásban jelent meg. A legutóbbi kiadástól — eltekintve az új fogalmaktól — a mostani annyiban tér el, hogy újból tartalmazza az ásványneveket, kihagyja azonban (a kiadótól azóta megjelent őslénytani szótárra való tekintettel) az őslénytani megnevezéseket.

Maga a szótár értelmező szótár, a gyűjtőneveknél valamivel bővebb, egyébként dicséretesen rövid megfogalmazásokkal. A fogalmak mellett a prioritás elvének megfelelően közli az első megnevező nevét s megfelelő évet is.

A könyv mintegy 3000 címszót tartalmaz. Ábraanyaga csupán a legszükségesebbekre korlátozódik, általában ismert vonalas rajzok.

A táblázatok közül kiemelhetjük a latin és görög szavak etimológiai összefoglalását (625 szó).

B e n k ő F.

Ottmann, F.: Introduction a la géologie marine et littorale. (Bevezetés a tenger és a tengerpart geológiájába). Paris. 1965;

A rövid, tömör, megfigyelésben és gondolatokban nagyon gazdag tankönyv a geológusok és geográfusok számára egyaránt figyelemreméltó. A nagy nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező szerző művében elsősorban a tengeri erózió, a tengerpartok, a kontinentális párkány és a tengeralatti kanyonok kérdésével foglalkozik, mindvégig figyelve arra, hogy a jelen megfigyelések az egykori viszonyokra hogyan alkalmazhatók. Az utolsó évtized során a tengeren mélyreható új ismeretekkel gazdagodott. A szerzőnek nem csak az eredmények bemutatása az érdeme, hanem az a kritikai szemlélet is, ahogyan az új eredményeket tárgyalja. Módszertani szempontból Ottmann műve más tankönyv számára is példálul szolgál. A fejezeteken belül a kisebb tartalmi egységek „decimális” számozása nem csak a munka logikai felépítését dicséri, hanem a lexikonszerű gyors használatot is biztosítja.

G é c z y B.

Papp F. — Kertész P.: Geológia. Tankönyvkiadó, Budapest, 1966.

A tankönyv az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem hallgatóinak földtani ismereteinek megalapozását tűzi ki célul. Ennek megfelelően a könyv fejezeteinek aránya is a mérnöki gyakorlathoz igazodnak s ezért egyébként igen fontos fejezetek — mint pl. a földtörténet — viszonylag kevesebb helyet kapott. Tekintve, hogy a mérnöki létesítmények kőzetekre vagy kőzetekbe kerülnek, legrészletesebben a kőzetekkel foglalkozó fejezet került kidolgozásra. A földtan mint természettudomány mérnökhalgatók részére való megismertetése, elsajátítása céljából az elmélet és gyakorlat kapcsolatának feltárására és a változások általános törvényszerűségeinek bemutatására helyezték a szerzők.

A tankönyv — célkitűzésével összhangban, különböző mértékű — 6 logikusan egymásra következő fejezetre oszlik. Ezek közül az első rövid áttekintést ad a Föld keletkezéséről, belső szerkezetéről és a Föld fizikai tulajdonságairól, ismerteti a hidroszférát és atmoszférát. A második, legrészletesebb fejezet a földkéreg építőanyagai címszó alatt kitér a legfontosabb kőzetalkotó ásványok különböző sajátságainak és vizsgálati

módszereinek, valamint keletkezési körülményeik ismertetésére. A mérnöki gyakorlat szükségletei szerinti mértékben tárgyalja a műszaki közzettant a kőzetek genetikai típusai szerint és részletesen, mindenre kiterjedően foglalkozik a kőzetek műszaki tulajdonságaival.

A harmadik fejezet a Föld felszínét alakító erőkkel és hatásaival foglalkozik, felosztva a belső (endogén) és külső (exogén) erők munkájára. Önálló fejezet ismerteti a vízföldtan legfontosabb ismereteit. A következő, történeti földtan című fejezet rövid áttekintést ad a földtani korokról, mindenkor kitér ezek hazai és gyakorlati vonatkozásaira is. A hatodik, utolsó fejezet kutatási eljárásokat ismertet a külső kutatási feladatoktól kezdődően a belső laboratóriumi vizsgálatokig terjedően. A 400 oldalas tankönyv helység és tárgymutatóval egészül ki. Igen szemléletes, változatos, sőt élvezhetővé teszi a könyvet a számtalan ábra, különösen sok eredeti fénykép, melyek között külön említést érdemel a 20 táblán található többségében kőzetek mikroszkópi színes fénykép-felvétele.

Nem kétséges, hogy mérnökhalgatóink szívesen forgatják majd kezükben a viszonylag szűkre méretezett tankönyvet, amely világos, tömör, egyszerű fogalmazásban ismerteti meg velük a földtan tudományának részükre legfontosabb elemeit.

Grossz Á.

Sherbon Hills, E.: Elements of structural geology (A szerkezeti földtan elemei) New York, 1963. John Wiley et Sons. p. 1-484., 422 ábrával.

A szerző a melbournei egyetem tanára, új könyvében teljes áttekintést nyújt a szerkezetföldtani vizsgálatokról, az üledékképződéstől kezdve a tektonikán át a magmás és metamorf kőzetek szerkezetvizsgálatáig, sőt a geomorfológiai szerkezetvizsgálatig.

Az általános bevezetés után a szerző művét az üledékes képződmények szöveti és szövetszerkezeti sajátosságaival és az atektonikus mozgásokkal kapcsolatos alaki és alkati jelenségekkel kezdi, s azután tér rá a tektonizmussal kapcsolatos szerkezeti jelenségekre, ismertette először az alakváltozás fizikai-mechanikai törvényeit, nyomás, hőmérsékletviszonyait, az idő hatását, a kristályos anyagok, majd a kőzetek, ill. különböző földtani képződmények deformációjának sajátosságait.

A következőkben a rétegződés, kőzetrések megfigyelésének és ábrázolásának kérdéseit tárgyalja, beleértve az ezzel kapcsolatos szerkesztéseket, majd rátér a töréses elmozdulásokra, számos jellegzetes példával illusztrálva az elmondottakat. A gyűrődések típusait, földtani sajátosságait, ezekkel kapcsolatos szerkesztési feladatokat, majd a gyűrődések tektonikai elemzését külön fejezetek tárgyalják. A palásság kialakulásának, különböző sajátosságainak, speciális szövetszerkezeti jellegzetességeinek tárgyalása után a szerző külön foglalja össze a nagyszerkezeti problémákat s adja meg az ezekkel kapcsolatos elméleti ismertetést.

A továbbiakban a magmás képződmények szöveti és szövetszerkezeti kérdéseivel, ill. makroszerkezeti sajátosságaival, a magmás kőzetrésekkel, repedésrendszerekkel, különböző telértípusokkal s a kőzetek egyéb megjelenési formáival foglalkozik.

A szerkezeti közzettannal (mikroszerkezeti kérdésekkel) foglalkozó fejezetet E. Den Tex írta. Ez a fejezet a szövetszerkezeti elemek irányítotttságát tárgyalja, különösen a gyűrődések létrehozta irányítotttsággal.

A befejező, geomorfológiai, ill. szerkezeti morfológiai rész elsősorban a légifelvételek alapján megállapítható szerkezeti következtetésekkel foglalkozik, de kitér a fontosabb felszíni formáknak a földtani felépítéssel, ill. tektonikai viszonyokkal való kapcsolatára.

A könyvhöz név és tárgymutató csatlakozik. Az irodalmat lapalji jegyzetekben közli. Említésre méltó a mű jól tagolt felépítése, világos fogalmazása és az ismertetést illusztráló több mint 400 ábra, köztük számos jól sikerült fénykép egyes jellemző szöveti, szövetszerkezeti, szerkezeti és települési megjelenési sajátosságról, valamint a földtani folyamatok törvényszerűségeinek meghatározására végzett számos modellkísérletről.

Benkő F.

Treatise on Invertebrate Paleontology. Part II, Brachiopoda. Vol. I—II. Kansas, 1965.

A modern őslénytan eredményeinek talán legnagyobb szabású összefoglalására, a Treatise sorozat köteteire íj. D u d i c h E. hívta fel a hazai geológusok figyelmét a Földtani Közlöny 1956 évi kötetében (109. o.). Az ismertetés a Treatise kötetek felépíté-

sére is kitért. A sorozat egyes köteteiről a Közlöny 87 (232 és 357 o.) és 88 (152 o.) kötete nyújtott ismertetést. Az új Brachiopoda kötet 19 szerző munkáját dicséri. Közülük Ager D. V. professzort 1959-ben a Mezőzöos Kollokviumon a magyar paleontológusok személyesen is megismerhették. A szerzők a Brachiopodákat 927 oldalon tárgyalják. A bevezető rész a Treatise többi kötetéhez viszonyítva is nagyon részletes jellemzést nyújt a mai Brachiopodák anatómiájáról, a ház szerkezetéről és alaki bélyegeiről, valamint a Brachiopodák környezeti viszonyairól, törzsfajlásáról és rendszerezésükről. A Brachiopodák preparálásával külön fejezet foglalkozik. Rendszertani szempontból az önálló törzsnek tekintett Brachiopodákon belül az Inarticulata és Articulata osztály megmaradt; a Kutorgina félék azonban új „bizonytalan” osztályba kerültek. Az Inarticulata osztály 4 rendet, az Articulata osztály 8 rendet foglal magába; a nyolcból kettő szintén „bizonytalan”. A 746 kitűnő illusztráció nagy része a rendszertani eredmények szemléltetésére szolgál. Különösen örvendetes a sorozat-csiszolatok nagy száma, a ház belső felépítésének bemutatásával. A rendszertani részben a Lyttoniaceae főcsalád és a Lyttoniidae család megmaradt ugyan, a *Lyttonia* nem azonban a *Leptodus* nem szinonimje lett. A hazai képződményekből gyakran idézett „*Pygope*” *diphyoides* faj a *Pygites* nem típus-fajaként került a kötetben ábrázolásra. Az egészen L i n n éig visszanyúló, több mint 900 művet felsorakoztató irodalmi tájékoztató egyetlen magyar kutató művét közli: R a k u s z Gy. Nagyvisnyórol 1932-ben megjelent monográfiáját. Reméljük, hogy a kitűnő kézikönyv gazdag és modern anyagával lendületet nyújt az oly érdemtelenül elhanyagolt hazai Brachiopoda kutatás számára.

Géczy B.